

פרק שביעי

א הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שביארנו, ישתדל האדם לעשות תשובה ולנעור כפיו מחטאיו כדי שימות והוא בעל תשובה כדי שיזכה לחיי העולם הבא : ב לעולם יראה אדם את עצמו כאילו הוא נוטה למות ושמה ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאיו. לפיכך ישוב מחטאיו מיד ולא יאמר כשאזקין אשוב שמה ימות קודם שיזקין. הוא ששלמה אומר בחכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר : ג ואל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מהן, מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן התחרות ומן ההתול ומן רדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות ומכיצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש. וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו : ד אל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן. אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא וכאילו לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין בו אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשין יצרם יתר מהן : ה כל הנביאים כולן צוו על התשובה. ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שני והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך יי אלהיך שמה ושבת עד יי אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי וגוי ושב יי אלהיך את שבותך וריחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה : ו גדולה תשובה

שמקרכת את האדם לשכינה. שני שובה ישראל עד יי אלהיך. ונאמר לא שבתם עדי נאם יי. ונאמר אם תשוב ישראל נאם יי אלי תשוב, כלומר אם תחזור בתשובה כי תדבק : התשובה מקרכת את הרחוקים. אמש היה זה שני לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד. וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחק את החטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים. שני והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. ונאמר כיכניה ברשעותו כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו וגמ', אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני וגו'. וכיון ששב בגלותו נאמר בזרובבל בנו ביום ההוא נאם יי צבאות אקח זרובבל בן שאלתיאל עבדי נאם יי ושמתיך כחותם : ז כמה מעולה מעלת התשובה. אמש היה זה מובדל מיי אלהי ישראל שני עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם, צועק ואינו נענה שני גם כי תרבו תפלה אינני שומע, ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו שני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, מי גם בכס ויסגור דלתים ולא תאירו מזבחי חנם אין לי חפץ בכס אמר יי צבאות ומנחה לא ארצה מידכם, עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר : והיום הוא מתדבק בשכינה שני ואתם הדבקים ביי אלהיכם, צועק ונענה מיד שני והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שני כי כבר רצה האלהים את מעשיך, ולא עוד אלא שמתארים להם שני וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות : ח בעלי תשובה דרכן להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן אמש היית עושה כך וכך ואמש היית אומר כך וכך, אל ירגישו להן. אלא שומעין ושמחין ויודעין שזו זכות להן, ושכל זמן שהן בושין ממעשיהם שעברו ונכלמין מהן זכותן מרובה ומעלתם מתגדלת : ו חטא גדול הוא לאמר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, או להזכירם בפניו כדי לביישו, או

בסוף משנה

הראשונים. ונאמר (ע) : מלך דוקף ליה זקיפא צדיקמיה לא לימא ליה לחנניה זקוף לי בנייתא, כלומר מי שיש לו חטאי נמשפחהו לא יאמר לו תלה לי דג זה שכל לשון חטאי גנאי הוא לו. ולמד מכלל דבנינו דלבעל תשובה נמי כל שמזכיר לפניו דברים ועניינים הדומים למעשיו כיון שזה מתנייש בך חסור :

לחם משנה

פ"ז [ח חטא גמור כו]. קלם דברים אלו מנוארים נפי יום הכפורים* שאסור לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים. ואין לרין ביאור : * (י"ג אלא נפי חסור (ע) :

מגדל עז

ג. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו עד בכל עת יהיו בגדיך לבנים.

שני נוסחאות
ה"א לעשות תשובה כפי
במחשבי ונדפסו ספר
נבאל דפוסים לעשות
התשובה ולהתודות בפני
סחמאיו.
ה"ב וכן התחרות כפי
במחשבי ונדפסו ספר
נבאל דפוסים לעשות
ה"ג חטא גדול כפי
במחשבי ונדפסו ספר
נבאל דפוסים גמור.

מקורות וצינונים

ה"א כמו שביארנו לע
פ"ה פ"ה ס"ה הלכות
כפיו פ"ה נכסיה לו מ
כדי ופי שחכה ופי
פי לכל פי הי"ד ופי
לקח רפי) :
ה"ב כשאזקין אשוב כפי
לעל רפי, בכל עת ופי
קלה פ"ח :
ה"ג צריך לחפש בדעות
רעות ופי, פי ה"ל דפי
פי"ג ס"ה, ופי ופי
ה"ל מקות, יעזוב רש
דרכו ופי, ופי נפי :
ה"ד אהוב נחמד פ
לקח פי, ובאילו ל
חטא מעולם פי ל
פ"ה פי"ג [אין מוכרין
שם רשע] פי יומא פי
ובי"ג לו ב דעות נפש
ופי סכיות, ופי נפי
ר' יונה לאטו פי"ג מט
נפי המדרג, ששכ
הרבה ופי וכבש יצ
פי נקממת פיהם ל
פ"ו אמרו חכמים ופי
פי נפי הי"ג לרי"ט עני
ה"ה כל הנביאים ופי
פי פסיקתא דרי"ט רפי
שנה יתלל ואין ישראל
נגאלין אלא בתשובה
קנה"ל לו ב וירושלמי פי
פניית (פי"ג) ה"ל ופי
שני והיה ופי ושבת ופי
רשב פי לניס ל א-ג :
רמ"ן טס פי"א :
ה"ו שובה ישראל כפי
די ב לא שבתם ע
פמס ד ו, יא. אם חש
ישראל ימיו ד א, א
ופי ותרעבה מדרג מ
פי"א (מהל"א), והיה
הוא אהוב ופי ופי
פי שמי"ע מללס פמ
משפטו תשובה נק
טעמים ויודים ופי ופי
פנד, פי דפוס פ
דפוס ו, ופי ופי"ק פ
פ ב (ק"מ), שני ופי
במקום סיפס ב א, ונא
ביכניה ימיה כנ ל
יהיה כניהו טס כ
פי ויקר פי"ג ס ונמד
פי"ג ב ופי"ג פי"ג
ופסיקתא דרי"ט דף ק
ובין ששב בגלותו ופי
קנה"ל לו ב נאמר בזרוב
חני ב פי :

שנויי נוסחאות
א. ה"ה על הנוסחאות
ה. ה"ו ע"י ילקוט
ש"ט.

מקורות וצינונים

ל אסור וכו' הניית
דים וכו', הל' מכירה
ד ה"ב-ג, ע"י סה"מ
רנ"ג, סה"ג לאוין קט"ג,
ע ח"מ ק"י רכ"ה ס"א
ד. שני ולא תנוו פ'
ה י, עמק"ל מכירה
ש:

א. הצפונה עה"כ
ב. נ"ל לא כן אשר לפתח
אין ע"י מדרש שם,
ל קמן ה"ח וע"ע לק'
ה"ו. שאין עמהן
ת ע"י ירושלמי מגילה
ב ה"ד עלמות עולם
ין טו מ"ח (ק"מ).
עין י"טב לך פ' כי
ב כה נה"ל ח"ח פ"ג
א. שכר הצדיקים ע"י
רש תהלים מ' ק"א
י"ב ור עשה לנפולתיו,
מן פ"ט ה"א. ואבד
המה ע"י קה"ר פ"ג י"ז.
ה הוא הכרת וכו', ע"י
י"מ שש יד ויפיה"ש
הדרין פרק חלק. שני'
רבת תכרת פ' שלח
טו לא, לק' ה"ה:

פרק שמיני א מפי השמועה למדו למען ייטב לך וכו'. בפרק
פרקא קמח דקידושין (ט): ובסוף חולין (קמג) *ממרח
דרכי יעקב: ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו וכו'. ממה
שכתב רבינו כאן וגם ממה שכתב להלן
ממנה וכו', נראה שאין שום עונש
ולער אחר לזה אלא הכרת הזה
בלבד, ודבר זה אינו לא כפי דברי
תורה ולא כפי דברי רז"ל, שהרי
לדברים אלו אין עונש האדם אלא כרת
ואין התורה מחייבת כרת לכל אדם
ונמלאת פוטר בטענה זו את כל
המוטאים מן העונש. ועוד לדעת זו
עשיית את העובר על כרת אחד
ואפיקורוס הכופר בעיקר ואופן
דמים שזים דנייהם זה דבר הפך
הדעת והפך התורה. וכתיב הרמב"ן
ו"ל (הו' נהגמ"י) שח"ו לא עלה דבר
זה על דעת רבינו ו"ל אלא דבריו ו"ל
על סוף האזדון וכליון החרון שאין
אחריו עונש ונקמה שהוא הכרת שהוא
ביטול הנפש וכלל זה שביטול זה הוא
מלבד מה שחייבה תחלה בעונש
גיהנם ביסורין גדולים והוא עונש גדול
ואזדון תמור שאזדה הגשם הנועם
הגדול שהיתה ראויה לו מלד שהיתה
זכה שנקמה ממקום כבוד המלאכים
או למעלה מהם שהוא זכות הצדיקים
ומעלתם וכן כתב לעיל פ"ג (ה"ה-ו) כל
הרשעים שעונותיהם מרובים דנין אותם
כפי חטאם ויש להם חלק לעולם הבא
ואלו שאין להם חלק לעוה"ב אלא
נכרתו ואזבדן ויודוין כפי גודל
רשעם וכו' הרי שהפירש בין חייבי
כריתות גמור ובין הגדון כפי רשעו
ואם אין שם יסורין מה חילוק יש אלא
דעתו כדפירשתי עכ"ל: מפי
השמועה למדו הכרת בעוה"ז וכו'.
בפרק ארבע מימות (פד):

* צ"ל ברייתא.

להזכיר דברים וענינים הדומין להן כדי
להזכירו מה עשה. הכל אסור ומוזהר עליו
בכלל הונית דברים שהזהירה עליה תורה שני'
ולא תנוו איש את עמיתו וגמ':

פרק שמיני

א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי
העולם הבא, והם החיים שאין
עמהן מות והטובה שאין עמה רעה. הוא
שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים,
מפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם
שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך,
וזה הוא העולם הבא: שכר הצדיקים הוא
שיזכו [א] לנועם זה ויהיו בטובה זו. ופרעון
הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו
וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא
המת [ב] שאינו חייב לעולם אלא נכרת ברשעו
ואבד כבהמה. וזה הוא הכרת הכתוב בתורה.
שני' הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה,
מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת
לעולם הבא. כלומר שאותה הנפש שפירשה
מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם
הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתה:

לחם משנה

פ"ח א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא
החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה הוא
שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים מפי השמועה
למדו לעולם שכלו טוב לעולם שכלו ארוך וכו'. רבינו סובר
דעוה"ב ותחיית המתים הם תרי מילי ניהו ועוה"ב הוא אחר המות
ותחיית המתים אח"כ שיחיו המתים. והרמב"ן ו"ל והאחרים חלקו עליו
ואמרו דתחיית המתים הוא עוה"ב והביאו ראיה לדבריהם ממה
שאמרו בפרק חלק דף ז' על מהני דהאומר אין תחיית המתים מן
התורה תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק
לעוה"ב, וכמו שכתב הרב דעש עקרים במאמר רביעי פרק שלשים
ואחד. והוא ו"ל תירך שם דעש שני מיני עוה"ב אחד אחר המות
קודם תחיית המתים ואחד אחר תחיית המתים ולשני אלו קראו
עוה"ב, וזה תירך קושא זאת כמו שמואר שם. ועדין קשה לי
קושא אחרת על רבינו דל"כ דמוקי האי קרא לעולם שכלו טוב
ולעולם שכולו ארוך בעוה"ב, ובגמרא סוף חולין דף קמ"ג אמרין
תנא אמר רבי יעקב אין לך כל מלוא ומלוא שבחורה שממן
שכרה בלדה שאין תחיית המתים תלוי בה בכבוד אב ואם כתיב

פ"ח ופרעון הרשעים שלא יזכו לחיים אלו וכו'. מי שרואה דבר
זה לבו נוקפו כי יסבור שאין פורענות אחרת לרשעים. וז"ל
הרמב"ן בשער הגמול כיון שנחפרש מדברי רבותינו ז"ל שסוף העונש
בגיהנם נריכים אנו לפרש מהו גיהנם ומהו הדבר שנדון בו ואין נדון בו.
וא"ת שהעונש מגיע לגוף האדם אחר
מיסתו יקשה והלא גופו של אדם הוא
אין דומם ואין יהיה גוף זה הרשע
בגיהנם וגוף הצדיק נגן עדן הלא הם
קבוצים לפיכך בקבר אחד או גבוים
בניחך נבית הארון ואם תשרפנו למיד
לא ירגיש אלא ודאי אין עונש אלא
לנפש. ומהו העונש המשיגה והלא
הנפש אינה גוף וגויה ואינה נחשבת
בשום מקום ואין אש שורף אלא בעלי
גוף ודברים ממשיים. וגם אין לומר
שאין לה עונש אלא שתאבד ויכרת.
דבר זה אינו לא כפי התורה ולא
כדברי רבותינו ו"ל שהרי לדברים אלו
אין עונש האדם אלא כרת והחורה
אינה מחייבת כרת לכל אדם ונמלאת
פוטר בטענה זו את כל החוטאים מן
העונש. ועוד לדעת זו עשיית העובר
על כרת אחד והאפיקורוס הכופר
בעיקר ואופן דמים כל ימיו שזין
דנייהם שהרי שניהם אבדים ואין
להם זכר ויסורין אחר מיתה, וזה
דעת הכופרים. וכן נאמר (קהל ט)
בילר הרע כי אין דעת וחכמה
וחשבון בשאלו אשר אמה הולך
שמה. וגם רבותינו הם הזכירו הענין

* ההגהות שפסק זה ושלחתינו (הכוללות
לשונות שער הגמול) הן מההגהות שדפוס
קושטנדינא. דפוסים שלחתינו [שנדפסו בן
נוסף הגמ"י המקורי שכתב הרמ"ן] השמיני
אם כל ההפסות שדפוס קושטנדינא והשאריו
מהן רק אם אלו וכתב על גביהן פירוש
(כדי להבדיל מהגהות הרמ"ן האמיתיות)
והנהו פ"ז שער הגמול.

הגהות מיימוניות
תשיג אותה זכר כדך החילוקים ח"ו, אלא דברי הרב ז"ל על סוף
האזדון ועל הכליון החרון שאין אחרים עונש ונקמה והוא הכרת
שהוא ביטול הנפש וכלל זה שביטול הזה מלבד שנתחייבה תחלה
בעונש גיהנם ויסורין שט עונש גדול ואזדון תמור לפי שאזדה הנועם
הגדול שהיתה ראויה לו מלד שהיא נרייה וזה שנקמה ממקום הכבוד
כמלאכים או למעלה מהן והוא זכות הצדיקים ומעלתן שכן איכין לה
תנו שפירש הרב ז"ל וכמו שאט עמידין לנאר. אע"פ שלא שירש הרב
ז"ל כל זכר בביטול הזה שהיה מסוך דין ויסורין יש ראיה ללמד

[א] הא לך דברי הרב ר' משה ב"ן ז"ל ולשוט אשר כתב על דבר
זה בשער הגמול וז"ל לריכין אנו לחוש ולפרש דברי הרב הגדול רבינו
משה בן הרב הדין רבינו מיימון ז"ל אשר כתב בספר המדע שכל
הצדיקים הוא שיחו לנועם זה וכו' עד אינה זוכה לחיי העולם הבא.
עוד כתב רבינו ז"ל הנקמה שאין נקמה למעלה הימנה שכתבת הנפש
ולא תזכה לחיות חיים וכו' כדלקמן בפ' זה (ה"ה) עד וההפסד שאינו
חוזר לעולם. כל אלו דברי הרב ז"ל מי שרואה דברים הללו לבו נוקפו
שמה ענה דעת הרב ז"ל לומר שאין טובה ויסורין לנפש החוטאת ולא